

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

У статті розглядається історичний розвиток національної системи освіти – дошкільної, позашкільної, середньої і вищої у період розбудови державності Української Народної Республіки протягом 1917–1920 рр. Аналізується вклад української інтелігенції у розвиток державності через потужну національну освітньо-культурну політику. Визначено аргументовані, незаідеологізовані висновки про місце і роль визвольних змагань в історії України, культурному і духовному відродженні українського народу. Зазначено основну проблему – русифікацію української культури, внаслідок свідомих методичних дій, спричинених Валуєвським циркуляром та Емським актом. Надається інформація про стан неписьменності в Україні у зазначений історичний період. Окреслено курс формування основ національної системи освіти в роки визвольної боротьби українського народу через вироблення загальної концепції культурного будівництва. Показано спільну зацікавленість усіх складів урядів УНР щодо підвищення рівня освіти населення України через створення безперервної національної системи освіти і культури, відродження української мови в усіх сферах життя українського суспільства. У статті наводяться приклади активної допомоги українських громадських організацій «Просвіта», Товариства шкільної освіти урядам УНР у розбудові національної культури і освіти. Підкреслюється важливий внесок Всеукраїнських учительських з'їздів у зазначений період. Приділяється увага розвиткові системи народної освіти в ЗУНР. Відзначається активна реорганізація мережі спеціальних і фахових шкіл, затвердження на законодавчому рівні державного статусу української мови. Визначається роль Української академії наук, яку очолив вчений В. Вернадський. Підкреслюється активна діяльність археологічної комісії у складенні мапи археологічних пам'яток УНР. Доводиться, що майбутнє української освіти у використанні історичних здобутків, зокрема, активного періоду розбудови державності УНР, розгортанні національної системи освіти і науки, яка на століття стала основою і дороговказом наступним поколінням у напрямі боротьби за національну ідентичність українського народу на шляху розбудови незалежності України.

Ключові слова: УНР; ЗУНР; Українська Центральна Рада; Директорія; Гетьманат; національна система освіти.

Постановка проблеми. Україна XXI століття йде шляхом реформування освітньої галузі. Українська наука потребує інноваційних підходів до реформування усіх рівнів освіти – від середньої до вищої. Це дасть змогу підвищити якість і результативність використання

кадрового й наукового потенціалу в усіх сферах національної державної політики у напрямі євроінтеграції, забезпечить конкурентоспроможність України на світових ринках. Сучасна наукова спільнота активно інтегрується до європейського освітнього простору. Водночас серед науковців панують думки про те, що майбутнє української освіти у використанні історичних здобутків, зокрема, активного періоду розбудови державності УНР, її становлення і розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи джерела історичного періоду доби УНР, маємо широкий спектр документів, які висвітлюють різні аспекти розвитку освіти, на сторінках часопису «Вільна українська школа» 1917–1920 рр. (орган Всеукраїнської вчительської спілки). Відомі українські громадські діячі та педагоги О. Дорошкевич, О. Музиченко, Я. Чепіга, С. Сірополко, П. і Г. Холодні, С. Русова та інші формували принципи єдиної загальноосвітньої світської освіти. Спогади людей, які брали участь у революційних подіях, – М. Грушевського, Д. Дорошенка, Н. Полонської-Василенко, П. Скоропадського, – допомагають розкрити таємні пружини та важелі державних інституцій Української держави. У працях В. Іванися, Б. Лончини, І. Кейвана, В. Яніва, А. Животька, М. Семчишина, О. Субтельного сформульовано аргументовані, незаідеологізовані висновки про місце і роль визвольних змагань в історії України, культурному і духовному відродженні українського народу. Про значний інтерес до аспектів становлення та розвитку закладів вищої аграрної освіти в Україні на початку ХХ ст. свідчать дослідження, присвячені змісту й організації мережі аграрних установ Л. Білан, зокрема на Полтавщині О. Михалюка, на Київщині Д. Рибченка, у Південній Україні – І. Федорової¹.

Наукові завдання статті. Виявити основні тенденції в історіографії проблеми, її стан на сучасному етапі; дослідити основні передумови та визначити особливості розвитку освіти в УНР; проаналізувати процес становлення освіти у досліджуваній період; виокремити основні дискусійні питання, що потребують подальшого дослідження.

Метою статті виступає аналіз окремих історичних аспектів особливостей динаміки розвитку освіти і культури в УНР усіх рівнів від позашкільної до вищої.

Виклад основного матеріалу. Унаслідок Лютневої революції 1917 р. та проголошення Тимчасовим урядом демократичних свобод, народи колишньої Російської імперії почали боротьбу за своє національне визволення. У Києві 20 березня 1917 р. відбулися збори делегатів від різних українських громадських організацій і партій, на яких була утворена Українська Центральна Рада (УЦР). Головою УЦР було обрано Михайла Грушевського. Із моменту свого утворення УЦР повела боротьбу за відродження української держави. Разом з реалізацією організаційних, економічних і політичних заходів нагальною потребою були розвиток національної освіти і культури УНР. Актуальність цього напряму обумовлювалася декількома чинниками. На початку 1917 р. рівень неписьменності в Україні сягав майже 80 відсотків, а 50 відсотків дітей шкільного віку були позбавлені можливості вчитися. Була зрусифікована українська культура, внаслідок дії Валуєвського циркуляра та Емського акту. Повільно розвивалися видавнича справа, театральне, музичне, образотворче мистецтво та інші напрями культури². Проблемою русифікації та низької якості освіти М. Грушевський переймався ще будучи депутатом Державної Думи Росії. Він писав: «Мало тих шкіл, так що на всіх дітей не стає... Мало грошей іде на народні школи, мало про них дбають. А головне через те так тупо в них наука йде, що вчать дітей не українською мовою...». Ще у 1908 році депутати від українських політичних партій подавали до Державної Думи Росії Законопроект «Про навчання українською мовою»³.

¹ Федорова І. В. Сільськогосподарська освіта півдня України: педагогічний аспект // Матеріали III Відкритого міжнародного форуму «Сучасні тенденції педагогічної освіти і науки України та Ізраїлю: шлях до інтеграції». Аріель : Університетський центр в Самарії, 2012. С. 108.

² Історія української культури: навчальний посібник / О. П. Сидоренко, С. С. Корлюк, І. В. Федорова та ін.; за ред. О. П. Сидоренка. Київ, 2014. С. 449.

³ Грушевський М. С. Про українську мову і українську школу. Київ : Веселка, 1991. С.15–16.

Тому саме розбудові культурного середовища УНР приділяла максимум уваги. Українські громадські діячі, політики, інтелігенція мали напрацьовані законопроекти. Навесні – влітку 1917 р. відбулися Український національний, учительський, селянський, військовий, профспілковий та інші з'їзди, партійні конференції та друга сесія Центральної Ради. На цих форумах у процесі творчих дискусій була вироблена загальна концепція культурного будівництва. Її зміст полягав у зосередженні основних зусиль на розбудову всієї системи освіти та її українізації, здійсненні кардинальних змін у видавничій, бібліотечно-архівній справі, реформуванні системи музично-театрального й образотворчого мистецтва та створенні сприятливих умов для розвитку культури національних меншин.

Проблемами державного і культурного будівництва займалася демократична інтелігенція. Зокрема, В. Винниченко готував Універсали, проводив постійні й складні переговори з Тимчасовим, а потім із Радянським урядом; М. Грушевський підпорядкував наукову діяльність роботі парламенту, формував політичну стратегію й тактику української держави; М. Туган-Барановський зосередився на впорядкуванні фінансової системи; М. Савченко-Бельський намагався навести порядок у земельних відносинах; І. Стешенко взявся за реформування народної освіти; О. Олесь занурився в проблеми публіцистики й налагодження роботи в щоденних газетах тощо.

Найболючішою проблемою на цьому історичному етапі була розбудова освіти, насамперед шкільної. Тому головним завданням Української Центральної Ради стало відродження української мови і школи. Велику підтримку і допомогу їй надавали українські громадські організації: «Просвіта», Товариство шкільної освіти, вчителі. Українська інтелігенція відкривала перші українські школи на кошти громад і небайдужих українців. Відродження української мови почалося з початкових шкіл. Ситуація в середніх і вищих навчальних закладах була складною через те, що деякі викладачі та батьки учнів не усвідомлювали важливості запровадження української мови в навчальному процесі, а подекуди ще й чинили опір. Тому мовна ситуація в містах та великих населених пунктах України подекуди залишалася складною. Було проведено два Всеукраїнських учительських з'їзди (квітень, серпень 1917 р.), де порушили питання про шляхи відродження української школи. З'їзди рекомендували здійснювати українізацію середньої школи шляхом заснування нових українських гімназій, викладанням навчальних предметів українською мовою в старих російськомовних гімназіях. При цьому предмети українознавства: література, історія і географія України та українська мова були визнані нормативними, а тому підлягали обов'язковому вивченню в усіх середніх школах. Для забезпечення прав національних меншин було рекомендовано відкривати паралельні класи з викладанням рідною мовою школярів.

Із метою оперативного розв'язання поточних питань, які торкалися удосконалення змісту й методики навчання, на другому Всеукраїнському вчительському з'їзді було сформовано Всеукраїнську вчительську спілку з філіями в губернських центрах, яка вже наприкінці 1917 р. налічувала 10 тис. членів. Вона внесла посильний вклад у становлення української початкової та середньої шкіл, в організацію навчально-виховного процесу в них.

Генеральний секретаріат освіти і педагогічних кадрів розпочав роботу щодо створення навчальних програм та забезпечення школи україномовною й українознавчою навчальною, методичною і художньою літературою. Відповідальність було покладено на державну комісію з підготовки нових підручників. До її складу на різних етапах діяльності входили відомі вчені та педагоги: І. Стешенко, П. Холодний, П. Сушицький, М. Грушевський, Д. Багалій, І. Огієнко, О. Кисіль, Б. Білецький, С. Русова, А. Лещенко, І. Власенко та ін. До цієї великої і вкрай складної роботи залучалися досвідчені викладачі – майстри методики викладання шкільних дисциплін. Разом з ними були написані десятки найменувань підручників та методичних посібників з української мови, літератури, історії, географії, етнографії, математики, фізики, хімії та інших предметів, які вивчалися в школах. Художнім оздобленням навчальної літератури займалися знані майстри цієї справи Г. Нарбут, А. Серета, Ю. Павлович, М. Козик, К. Трохименко, К. Антонович. Друком навчальних

посібників займалися провідні видавництва: «Слово», «Криниця», «Промінь», «Сіач», «Вернигора». Тираж підручників і посібників, виданих у 1917 р., склав близько 300 тис. примірників, а в 1918 р. – 2 млн книг⁴.

Свідченням пріоритетності й актуальності освітянської справи серед комплексу інших термінових завдань, якими довелося займатися уряду УНР, є його наміри про невідкладне реформування її. Із цією метою наприкінці 1917 р. було розроблено навчальні плани і програми для трудової (загальноосвітньої) школи з 12-річним терміном навчання.

Українською владою було сформовано систему позашкільної освіти для подолання неписьменності серед дорослого населення та підвищення його загальнокультурного рівня. Центральна Рада спеціально створила у структурі Генерального секретаріату освіти Департамент позашкільної освіти. Схожі структури діяли при всіх урядах України. Було проведено широкий комплекс робіт із ліквідації неписьменності. Створено вечірні школи, курси лікнепів, хати-читальні, а для тих, хто вже мав первинну освіту – народні університети, будинки освіти, гуртки поглиблення освіти та клуби із різними секціями культурно-просвітньої роботи.

З'їзд делегатів «Просвіт», який відбувся у вересні 1917 р., підсилив державний напрям щодо розвитку позашкільної освіти. У його роботі взяли участь 400 представників не лише з України, але й з Дону, Воронежської і Курської губерній, Кубані та Бессарабії, де компактно проживали українці. Рішенням з'їзду було створено Всеукраїнську спілку «Просвіт», яка теж повинна була займатися позашкільною освітою. Навчання дітей із восьмирічного віку мало бути обов'язковим і безкоштовним. Створювалися дитячі гуртки, впроваджувалося дошкільне виховання. За чотири роки в Україні для неграмотного дорослого населення та дітей, неохоплених школою, відкрилося 8 тис. постійно діючих вечірніх шкіл та курсів писемності, у яких водночас навчалось 250 тис. осіб. Крім того, при ста народних університетах, клубах, «Просвітах» і бібліотеках діяли гуртки, які охоплювали процесом самоосвіти близько 2 млн осіб малописьменного населення, а культурними заходами – мільйони громадян⁵.

Для нової української школи та мережі позашкільної освіти інтенсивно готувалися викладачі. Із цією метою у вищих навчальних закладах відкрилися кафедри історії українського мистецтва та історії української етнографії.

Уряд України реорганізував систему вищої освіти. Українізовувалися наявні університети та інститути і засновувалися нові українські вищі навчальні заклади. Було здійснено багатомісячну мрію української інтелігенції про відновлення вищої освіти в Україні, на чому наголошував М. Грушевський: «... в Державній Думі українські депутати приготували ся поставити проект закону, аби по тих університетах, що на Україні викладали ся українською»⁶. 5 жовтня 1917 р. відбулося урочисте відкриття першого Українського народного університету в Києві, до складу якого входило три факультети: історико-філологічний, фізико-математичний, юридичний та підготовчі курси. Загальна кількість його студентів і курсистів склала 1370 осіб. Склад студентів виявився різноманітним – були випускники середніх і вищих шкіл, народні вчителі, а також студенти інших вищих закладів Києва⁷.

У подальшому русі щодо створення нових вищих шкіл відбулося відкриття 7 листопада 1917 р. Педагогічної академії в Києві на базі заснованих раніше педагогічних курсів для підготовки вчителів для українських середніх шкіл, які мали викладати предмети

⁴ Історія української культури: навчальний посібник / О. П. Сидоренко, С. С. Корлюк, І. В. Федорова та ін.; за ред. О. П. Сидоренка. Київ, 2014. С. 452.

⁵ Федорова І. В. Розвиток освіти в Україні на початку ХХ століття: педагогічний аспект // Проблеми і перспективи розвитку освіти. Матеріали ІІІ Міжнародної конференції. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 25.

⁶ Грушевський М. С. Про українську мову і українську школу. Київ : Веселка, 1991. С. 28.

⁷ Онопрієнко В. Осередки національного відродження: Українські університети в 1917–1919 рр. // Вісник Академії наук України. 1992. № 2. С. 80.

українознавства, в першу чергу, українську мову та літературу. Дійсними слухачами були особи з вищою освітою та випускники педагогічних інститутів, вільними – студенти останніх курсів вищих шкіл і вчительських інститутів, а також випускники вчительських семінарій. На момент відкриття академії до її складу було зараховано 50 дійсних слухачів з вищою освітою⁸.

Важливою подією в культурному житті Південного регіону України стало створення в лютому 1918 р. Одеського сільськогосподарського інституту. Для Центрального регіону – відкриття 21 квітня 1918 р. у Полтаві другого Українського народного університету. Зазначені вищі навчальні заклади були засновані місцевими громадськими організаціями. Частина коштів на утримання другого Народного університету виділила полтавська «Просвіта», інша частина – це приватні пожертвування та плата від слухачів (30 коп. за лекцію). У Києві було відкрито Географічний і Технологічний інститути, Художньо-промисловий інститут у Миргороді та Вища економічна школа, яка готувала фахівців банківської справи, торгівлі та економістів. Навчальний процес українізувався шляхом відкриття українознавчих факультетів, кафедр, введення спеціалізації, запровадження україномовного проведення всіх видів занять – лекцій, семінарів, диспутів, колоквиумів.

Отже, Українська Центральна Рада, при активній підтримці українських громадських організацій, заклала фундаментальні основи відродження початкової, середньої та вищої освіти, що забезпечило наступним українським урядам можливість подальшого її розвитку.

Уряд Гетьманату з 29 квітня 1918 р. продовжив справу Центральної Ради в освіті, науці і культурі. Рішуче проводив політику українізації духовного життя, особливо у сфері освіти. Першим кроком Міністерства народної освіти і мистецтва у цій справі стала титанічна робота із запровадження єдиної трудової школи, проєкт якої був розроблений ще Центральною Радою. Основна увага приділялася поширенню мережі україномовних приватних і державних шкіл та гімназій. Якщо в 1917 р. в Україні було відкрито 39 гімназій з українською мовою викладання, то протягом тільки літа 1918 р. їх стало 54, причому вони відкривалися не лише в містах, але й у деяких селах. Наприкінці гетьманської доби цих закладів уже було близько 150. Особливо активну участь у всіх цих реформаційних процесах брав міністр народної освіти і мистецтва Української Держави професор М. Василенко.

Уряд П. Скоропадського розгорнув активну діяльність і в напрямі подальшого реформування системи вищої освіти. Було створено спеціальну комісію на чолі з В. Вернадським. Унаслідок її активної діяльності, у Києві 6 жовтня 1918 р. на основі Народного університету відкрився перший Державний український університет, а 22 жовтня цього ж року був заснований другий Державний університет у Кам'янці-Подільському. Згодом подібні університети та інститути розпочали діяти в Катеринославі, Ялті та Сумах. Були оголошені українськими Київський (Святого Володимира), Харківський та Новоросійський (Одеський) університети.

Гостро стояла потреба щодо відродження промисловості, а відповідно й підготовки кадрів із вищою технічною освітою. Урядом Гетьманату було виділено кошти на створення електротехнічного факультету в Київському політехнічному інституті, заснування Одеського, Миколаївського і Херсонського політехнічних інститутів та низки інших вищих навчальних закладів технічного профілю. Відкривалися і вищі навчальні заклади з підготовки інженерів залізничного та водного транспорту, лікарів, працівників торгівлі, культури, військових кадрів. З виходом України на міжнародну арену почалася підготовка спеціалістів для роботи в дипломатичних представництвах. Для цього в Києві було засновано Консульський та Близькосхідний інститути, які готували фахівців-міжнародників. Усього планувалося створити близько 65 вищих навчальних закладів, із яких відкрилися 35.

У цей період було започатковано Державний український архів, де мали бути зосереджені історичні документи, перевезені з Москви та Петрограда, засновано Українську національну

⁸ Розовик Д. Ф. Становлення національної вищої освіти і науково-дослідної праці в Україні (1917–1920 рр.) // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. Вип. 8. Київ : УНІСЕРВ, 2001. С. 55.

бібліотеку, Національну галерею мистецтв, Український історичний музей. Ці установи відіграли велику роль не тільки у розвитку історичної науки, образотворчого мистецтва, але й у формуванні наукової та естетичної свідомості українців.

Уряд П. Скоропадського створив 24 листопада 1918 р. Українську академію наук (УАН), яку очолив видатний вчений – хімік Володимир Вернадський (1863–1945 рр.). Гетьманщина проіснувала менше восьми місяців. Однак за цей час її урядом було зроблено чимало в різних галузях освіти, науки і культури.

13 листопада 1918 р. у Львові була створена Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР). Її президентом став голова Національної ради Євген Петрушевич (1863–1940 рр.). 22 січня 1919 р. на Софійській площі в Києві було проголошено про возз'єднання УНР і ЗУНР в єдину суверенну Українську Народну Республіку. Здійснилася одвічна мрія українського народу – жити вільно, однією сім'єю, на своїй землі, у своїй суверенній державі. Однак на шляху досягнення державної незалежності й цілісності українських земель стали сусідні держави. Під їх тиском ЗУНР, протримавшись трохи більше восьми місяців, припинила своє існування. Проте за цей короткий термін на її землях було проведено цілу низку заходів, спрямованих на утвердження української мови: законодавчо затверджено її державний статус, обов'язковість використання в державних установах та організаціях, водночас надано право національним меншинам офіційного спілкування рідною мовою. Активно здійснювалася в ЗУНР розбудова системи народної освіти. У законі про основи шкільництва публічні школи оголошувалися державними, а вчителі – державними службовцями, за рішенням освітніх органів дозволялося засновувати приватні школи, українська мова визнавалася обов'язковою в усіх державних школах, за національними меншинами зберігалася право навчання рідною мовою. Спеціальним законом були націоналізовані українські приватні гімназії і вчительські жіночі семінарії. Реорганізовувалася також мережа спеціальних і фахових шкіл. При цьому особлива увага приділялась вивченню української мови, математики, історії і географії України. Педагоги державних шкіл були зобов'язані складати професійну присягу на вірність Українській Народній Республіці.

Свій внесок у розбудову освіти здійснила також Директорія УНР. Однак із причини короткого терміну її правління, цей вклад не став таким помітним, як це було за часів Гетьманату. І все ж таки, Рада народних міністрів УНР виділила значну матеріальну допомогу Академії наук й Кам'янець-Подільському університету в період їх заснування, профінансувала відкриття десяти педінститутів, затвердила програму побудови нових університетів у Вінниці, Умані та інших містах, продовжила політику українізації вищих навчальних закладів. У цей період значної уваги було приділено реорганізації фахових шкіл. Розширено було мережу спеціальних шкіл. Українська мова стала основною мовою навчання. При цьому визнавалося право за національними меншинами на створення шкіл з рідною мовою⁹. У неймовірно скрутному становищі влада шукала засоби для підтримки на належному рівні якості підготовки фахівців та введення безкоштовного навчання студентів. Усе це позитивно вплинуло на формування вищої освіти і розгортання наукових досліджень.

Зусилля українських урядів у напрямі розбудови вищої освіти в 1917–1920 рр. дали позитивні результати. Кількість інститутів та університетів зросла з 26 до 60, збільшилась і чисельність студентів з 35 до 82 тис. осіб¹⁰. Здійснювався пошук шляхів і засобів підтримки належного рівня підготовки фахівців. Усе це свідчить про те, що в роки визвольної боротьби українського народу активно проводився курс на формування основ національної системи вищої освіти. Важливе місце в духовному житті українського суспільства цього періоду продовжувала відігравати наука. Її центрами були: УАН, університети, інститути, наукові товариства¹¹. Детально описані й узагальнені матеріали у дослідженні історика С. П. Постернака.

⁹ Пижик А. М. Реформування системи національної освіти в добу Директорії УНР. Київ : [Б. в.], 1998. С. 21

¹⁰ Історія української та зарубіжної культури: Навч. посіб. / С. М. Клапчук, Б. І. Білик, Ю. А. Горбань та ін.; За ред. С. М. Клапчука. Київ : Знання-Прес, 2007. С. 231.

¹¹ Постернак С. Із історії освітнього руху на Україні за часи революції 1917–1919 рр. Київ : Друкарь, 1920. С. 111.

У 1919 р. в Академії наук працювало близько 1100 співробітників. Серед них такі видатні вчені, як: В. Вернадський, Д. Багалій, С. Єфремов, А. Кримський, М. Кащенко, С. Смаль-Стоцький, М. Петров, С. Тимошенко, Ф. Тарнавський та ін. У складі УАН було три відділи: історико-філологічний, фізико-математичний та соціально-економічних наук, діяли національна бібліотека, декілька комісій, науково-дослідних інститутів, музеїв, ботанічний сад, астрономічна обсерваторія, низка лабораторій та інших наукових установ, які досліджували актуальні проблеми з історії України, літератури, мови, фізики, хімії, біології, економіки народного господарства тощо. Результатами їхніх напрацювань стали монографії, звіти, рекомендації. Так, комісія, очолювана С. Єфремовим, підготувала до видання літературну спадщину І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, В. Антоновича, М. Драгоманова, О. Потебні. Археологічна комісія розробила програму розвитку цієї галузі науки в Україні і склала мапу археологічних пам'яток республіки, а комісія з вивчення природних ресурсів підготувала рекомендації стосовно їхнього ефективного використання. Наукові проблеми вирішувалися також професорсько-викладацькими колективами вищих навчальних закладів. Пошуковою роботою займалися всі без винятку наукові товариства України.

Висновки. Отже, складною і суперечливою була суспільна ситуація часів УНР. Період Центральної Ради був проблемним. Проте політичним діячам вдалося провести Україну від автономії до самостійності та обстоювати права України за кордоном. Проголошувалися демократичні принципи: свобода слова, книгодрукування, віросповідання. Важливі заходи вживалися щодо українізації навчальних закладів, було проведено учительські з'їзди. Дбали про ліквідацію неписьменності, підготовку педагогічних кадрів. Вирішували питання про соціальну захищеність вчителів. Організовувалися товариства «Просвіти», розвивалася видавнича справа, розв'язувалася проблема українізації державно-адміністративного апарату. Створювалися національні дитячі садки, дошкільне виховання увійшло в державну освітню систему, були розроблені теоретичні засади організації українського національного дитячого садка.

У складний період Гетьманщини було продовжено справу українізації освіти, створювалися нові гімназії, відкрито університет, засновано Українську академію наук, Державний архів. Здійснювалися реформи в галузі фінансів, судової справи, у політичному та економічному, культурному та релігійному житті.

Період Директорії був найменш тривалим і найскладнішим. Це був час політичного протистояння. Та уряд робив реальні кроки у справі українізації освіти, школи, співпраці з національно свідомими учителями.

Таким чином, упродовж 1917–1920 рр. зусиллями українського народу, державних органів, громадських організацій, творчих об'єднань та окремих митців були здійснені радикальні перетворення практично в усіх складових культури. У ці роки було закладено основи національної системи освіти, розгорнулася масштабна робота у напрямі ліквідації неписьменності серед дорослого населення, сформувалася видавнича справа, набуло нових висот театральне й образотворче мистецтво, відкривалися бібліотеки, музеї, кінотеатри, будинки культури, було налагоджено охорону заповідників та пам'яток культури. Фундамент, зведений у культурному будівництві, дав можливість у наступні роки підняти українську культуру на якісно новий рівень, що увійшов в історію під назвою «Український ренесанс 1920-х років».

REFERENCES

- Grushevskiy, M. S. (1991). *Pro ukrayins'ku movu i ukrayins'ku shkolu*. Kyiv Veselka, 46 s. [in Ukrainian].
- Klapchuk, S. M. Gorban', Y. A. (2007). *Istoriya ukrayins'koyi ta zarubizhnoyi kul'turi*. Vid. 6. Kyiv : Znannya-Pres. [in Ukrainian].
- Sydorenko, O. P., Korlyuk, S. S. & Fedorova, I. V. (2014). *Istoriya ukrayins'koyi kul'turi*. Kyiv, 576 p. [in Ukrainian].

Onopriyenko, V. (1992). Oseredky nacional'noho vidrodzhennya: Ukrayinski universiteti v 1917–1919 rr. *Visnyk Akademii Nauk Ukrayini – Bulletin of the Academy of Sciences of Ukraine*, 2, 77–78. [in Ukrainian].

Pyzhyk, A. M. (1998). *Reformuvannya systemy natsional'noyi osvity v dobu Dyrektoriyi UNR*. Kyiv. [in Ukrainian].

Posternak, S. (1920). *Iz istoriyi osvitynoho rukhu na Ukrayini za chasy revolyutsiyi 1917–1919 rr.* Kyiv : Drukar'. [in Ukrainian].

Rozovyk, D. F. (2001). Stanovlennya natsional'noyi vyshchoyi osvity i naukovo-doslidnoyi pratsi v Ukrayini (1917–1920 rr.). *Etnichna istoriya narodiv Yevropy – Ethnic History of the Nations of Europe*. 8, 55–58. [in Ukraine].

Fedorova, I. V. (2017). Rozvytok osvity v Ukrayini na pochatku XX stolittya: pedahohichnyy aspect. Abstracts of Papers '17: *Problemy i perspektyvy rozvytku osvity*. (pp. 24–30). Kherson. [in Ukrainian].

Fedorova, I. V. (2012). Sil's'kohospodars'ka osvita pivdnya Ukrayiny: pedahohichnyy aspect. Abstracts of Papers '12: *Materialy III Vidkrytoho mizhnarodnoho forumu «Suchasni tendentsiyi pedahohichnoyi osvity i nauky Ukrayiny ta Izrayilyu: shlyakh do intehtratsiyi»*. (pp. 108–110). [in Ukrainian].

Inna FEDOROVA,

Teacher,

Odesa State

Agrarian University,

Mykolaiv, Ukraine,

e-mail: innafedorova1976@ukr.net

DEVELOPMENT OF CULTURE AND EDUCATION IN THE UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC

The article deals with the historical development of the national system of education – preschool, extracurricular, secondary and higher in the period of the development of the statehood of the Ukrainian People's Republic during 1917–1920. The contribution of the Ukrainian intelligentsia to the development of statehood through the powerful national educational and cultural policy is analyzed. Where the non-ideologized conclusions about the place and role of the liberation struggles in the history of Ukraine, the cultural and spiritual revival of the Ukrainian people are reasoned. The main problem was identified – Russification of Ukrainian culture, as a result of conscious methodical actions caused by Valuev circular and the Ems act. Information is provided on the state of illiteracy in Ukraine during the specified historical period. The course of formation of the foundations of the national education system during the liberation struggle of the Ukrainian people through the development of a general concept of cultural construction is outlined. The joint interest of all UPR governments in raising the level of education of the population of Ukraine through the creation of a continuous national system of education and culture and the revival of the Ukrainian language in all spheres of Ukrainian society life are shown. The article gives examples of active assistance of Ukrainian public organizations «Prosvita», the Society for School Education to the governments of the UPR in the development of national culture and education. The important contribution of the All-Ukrainian Teachers' Congregations of the specified period is accentuated. Attention is paid to the development of the system of public education in the ZUPR. An active reorganization of the network of special and professional schools, approval at the legislative level of the state status of the Ukrainian language is emphasized.

The role of the Ukrainian Academy of Sciences, headed by the scientist V. Vernadsky, is determined. The active work of the archaeological commission in the compilation of a map of archaeological monuments of the UPR is underlined. It is proved that the future of Ukrainian education is in using historical achievements, in particular, of the active period of building the statehood of the UPR. The deployment of the national system of education and science, which for centuries has become the basis and guide for future generations in the struggle for the national identity of the Ukrainian people on the way of building Ukraine's independence.

Key words: UPR; ZUPR; Ukrainian Central Rada; Directorate; Hetmanate; national system of education.

Рецензенти: Міронова І., д-р іст. наук, доцент;

Гайдай О., канд. іст. наук, доцент.